

Turinys

Pastaba apie šaltinius	11
Pratarmė	13
Laiko juosta	21

Pirma dalis ♦ Ankstyvieji metai ir tai, kas paprasčiau

Ižanga 27

1. Ižanginis straipsnis mokyklos laikraštyje („Highway Herald“)	35
2. Viena tauta (ižanginis laikraščio „East Midwood Bulletin“ straipsnis)	41
3. Telefoninių pokalbių klausymas – už ligą baisėsnis vaistas? (laiškas laikraščio „Cornell Daily Sun“ redaktoriui)	49
4. Mėgstamiausia Marty’io Ginsburgo tema (kalba pristatant teisėją Ginsburg)	56
5. Teisė ir teisininkai opere	65
6. Prisimenant teisėją Scalią	73
7. Opera „Scalia/Ginsburg“	79
8. Linksmesnioji kasdienybė Aukščiausiajame Teisme pusė	95

Antra dalis ♦ Pagerbiant tuos, kurie pramynė naujus kelius

Ižanga 105

1. Belva Lockwood	107
2. Moterų pažanga teismo salėse ir tribūnose	112
3. Nuo Benjamino iki Brandeiso ir Breyerio: ar yra nors viena žydui skirta vieta JAV Aukščiausiajame Teisme?	123
4. Trys drąsios žydų moterys	133
5. Sandra Day O'Connor	137
6. Gloria Steinem	144
7. Prisimenant didžias damas: Aukščiausiojo Teismo žmonių istorijos	146

Trečia dalis ♦ Apie lyčių lygybę: moterys ir teisė

Ižanga 167

1. Moterys ir teisė (simpoziumo ižanga)	174
2. Kaip Dešimtosios apygardos apeliacinis teismas parūpino mano žmonai puikų darbą	183
3. Atsakymo santrauka Frontiero byloje	189
4. Lygių teisių pataisos poreikis	199
5. Pranešimas nuo pakylės Virdžinijos karo instituto byloje	212
6. Diskriminacijos lyties pagrindu panaikinimo skatinimas: naujas aštuntojo dešimtmečio požiūris į lygybės principą	217

Ketvirta dalis ♦ Iš apeliacinio – į Aukščiausiąjį Teismą

Ižanga 233

1. Kalba, pasakyta Rožių sode priimant naujas pareigas	240
2. Senato patvirtinimo posėdis: įžanginė kalba	248

Penkta dalis ♦ Teisėja – apie teisėjavimą ir teisingumą

Ižanga 267

1. Aukščiausiojo Teismo darbo įpročiai	277
2. Teismų nepriklausomybė	295
3. Teismo pirmininkui Rehnquistui atminti	303
4. Paskaita iš Madisono paskaitų ciklo: kalbėti teisėjo balsu	311
5. Derama pagarba žmonių nuomonėms:
lyginamosios perspektyvos vertė priimant
konstitucinius sprendimus	336
6. Apie žmogiškąjį orumą ir vienodą teisingumą
teisės atžvilgiu	350
a. „Brownas prieš Švietimo tarybą“ tarptautiniame
kontekste	350
b. Pastabos apie bylą „Loving prieš Virdžinijos valstiją“	358
c. Pastabos apie įvairovės vertę: tarptautinė pozityvioji
diskriminacija	362
7. Daugumai prieštaraujančių nuomonių vaidmuo	372
a. Pastabos apie daugumai prieštaraujančių
nuomonių vaidmenį	375

b. Žodiniai pranešimai (Ledbetter, Vance, Šelbio apygardos, Fisher, Nacionalinės nepriklausomo verslo federacijos, „Hobby Lobby Stores, Inc.“, Carharto bylos)	387
8. Įsimintiniausios JAV Aukščiausiojo Teismo 2015–2016 m. sesijos akimirkos	427
Išvados	446
Padėkos	451
Pastabos	454
Iliustracijų sąrašas	472
Apie autoreis	473

Pratarmė

PAPASAKOSIU JUMS, mieli skaitytojai, kaip atsirado ši knyga. 2003 m. vasarą mano kabinete apsilankė Wendy Williams ir Mary Hartnett. Jos turėjo pasiūlymą:

– Patinka jums tai ar ne, žmonės apie jus rašys. Siūlome jums oficialiais biografijos autoriais pasirinkti žmones, kuriais pasitinkite. Atlikti šią užduotį siūlomės mudvi.

Aštuntajame dešimtmetyje aš ir Wendy dirbome toje pačioje srityje. Buvome užsidedusios teisinę sistemą stumti moterų lygių pilietinių teisių pripažinimo link. Wendy San Fransiske įkūrė organizaciją „Equal Rights Advocates“. Aš kitoje JAV pakrantėje tapau viena iš Amerikos pilietinių laisvių sąjungos Moterų teisių projekto kūrėjų. Suprasdamos viena kitos pastangas šviesti visuomenę, veikti įstatymų leidybą ir bylinėtis teismuose, negailėjome viena kitai pagalbos. Artimą ryšį išlaikėme ir Wendy prisijungus prie Džordžtauno universiteto Teisės centro kolektyvo. Mary ten dirbo profesoriaus padėjėja ir vadovavo to centro Moterų teisės ir viešosios politikos stipendijų programai. Mary buvo mačiusi pasaulio, išmintinga – toks žmogus, kokius prancūzai vadina *sympathique*, – tad man pasirodė būsianti puiki pagalbininkė biografinės avantiūros imtis pasišovusiai Wendy. Nė nesuabejojusi sutikau su jų pasiūlymu.

„Mano žodžius“ planavome išleisti po to, kai prekyboje pasirodys mano biografija. Vis dėlto kuo daugiau metų praleidau Teisme, tuo labiau Wendy ir Mary siūlė galutinį biografijos varianto

rengimą atidėti tol, kol mano karjera ims artintis prie pabaigos. Taigi projektų leidybos tvarką apvertėme aukštyr kojomis ir pirmiausia išleidome rinkinį, kurį dabar ir laikote rankose.

„Ar visada norėjote būti teisėja (ar, dar išpūdingiau – Aukščiausiojo Teismo teisėja)?“ – šį klausimą moksleiviai, mažiausiai kartą per savaitę mane aplankantys Teisme, užduoda dažniau už visus kitus. Tai – milžiniškos padarytos pažangos ženklas. Šių dienų mergaitėms svajonė tapti teisėja visai neatrodo keista. Visiškai kitaip buvo anais laikais (1956 m. rudenį), kai į Teisės mokyklą įstojau aš. Moterys sudarė mažiau nei 3 procentus visų teisininkų profesijos atstovų Jungtinėse Valstijose, o Federaliniame apeliaciniame teisme tebuvo dirbusi viena moteris*. Šiandien maždaug pusė nacionalinės teisės studentų ir daugiau nei trečdalis federalinių teisėjų – moterys, įskaitant ir tris iš devynių teisėjų, sėdinčių už JAV Aukščiausiojo Teismo pakylas. Moterys dirba daugiau nei 30 procentų JAV teisės mokyklų dekanėmis ir profesionaliai konsultuoja 24 procentus į „Fortune 500“ sąrašą įtrauktų kompanijų. Per savo ilgą gyvenimą man teko išvysti šaunių pokyčių†!

Kokia laimė man teko gyventi ir teisėjauti tuomet, kai pirmą kartą JAV istorijoje tapo įmanoma stoti prieš įstatymų leidžiamąją valdžią bei teismus ir reikalauti – sėkmingai! – lygiateisės vyrų ir moterų pilietinės padėties kaip pamatinio konstitucinio principo. Išstisios feminisčių ir feministų kartos kaip tik to siekė. Deja, iki pat septintojo dešimtmečio pabaigos visuomenė nebuvo pasirengusi kreipti į jų prašymus dėmesio‡.

* Florence Allen 1934 m. į JAV Šeštosios apygardos apeliacinį teismą paskyrė prezidentas Franklinas D. Rooseveltas.

† Žr. „Moterų pažanga teismo salėse ir tribūnose“, p. 112.

‡ Žr. „Diskriminacijos lyties pagrindu panaikinimo skatinimas: naujas aštuntojo dešimtmečio požiūris į lygybės principą“, p. 217.

Kas paskatino mane stengtis išlaisvinti mūsų dukteris ir sūnus bei suteikti jiems galimybę pasiekti tai, ką leidžia įgimti jų talentai? Pirmiausia, motina, kuri rodydama tinkamą pavyzdį pavertė skaitymą malonumu, nuolat mane mokė „būti nepriklausomą“ ir stengtis pasirūpinti savimi, kad ir ką būtų parengęs likimas. Antra, augančią mane veikė ar skatino mokytojai. Kornelio universiteto Europos literatūros profesorius Vladimiras Nabokovas iš esmės pakeitė mano skaitymą ir rašymą. Tai iš jo išmokau, kad žodžiais galima nupiešti reginius. Tinkamai parinkti ir teisinga tvarka sudėlioti žodžiai, tikino jis, stengiantis perteikti vaizdą ar idėją gali nulemti didžiulius skirtumus. Iš konstitucinės teisės profesoriaus Roberto E. Cushmano ir kursą apie amerikietiškuosius idealus dėščiusio profesoriaus Miltono Konvitzo išgirdau apie ilgaamžes mūsų nacijos vertybes, sužinojau, kaip JAV Kongresas atitolo nuo jų Raudonosios panikos metais* šeštajame dešimtmetyje ir kaip teisininkai gali įstatymų kūrėjams priminti, kad mūsų Konstitucija užtikrina teisę mąstyti, kalbėti ir rašyti nesibaiminant vyriausybės represijų†.

Harvardo universiteto Teisės mokykloje pirmasis ir mėgstamiausias mano mokytojas buvo profesorius Benjaminas Kaplas. Skaitydamas paskaitas apie civilinį procesą, jis rėmėsi sokratiškuoju metodu: visada stimuliuoti, bet niekada nesužeisti. Kaplano pavyzdžiu sekiau ir 1963–1980 m. pati dėstydamą teisę. Kolumbijos universiteto Teisės mokyklos konstitucinės teisės ir federalinių teismų sistemos profesorius Geraldas Guntheris buvo užsispyręs įtaisyti mane į darbą federaliniame teisme, visai nepaisydamas to, kas tais laikais buvo laikoma milžiniška

* Raudonosios panikos metais vadinami laikotarpiai po abiejų pasaulinių karų, kai JAV visuomenėje įsivyravo komunizmo ir anarchizmo baimė.

† Žr. „Telefoninių pokalbių klausymas – už ligą baisesnis vaistas?“, p. 49.

kliauda: studijas baigiau augindama keturmetį vaiką. Herojiškos Guntherio pastangos leido jo misijai baigtis sėkmingai. Vėlesniais metais bylinėdamasi Aukščiausiąjame Teisme ar ketindama į jį kreiptis, ne kartą kreipiausi į Guntherį pagalbos, iškilus sunkiai įveikiamoms problemoms – tiek susijusioms su realiais faktais, tiek su teismo procesais. Jam visada pavykdavo padėti man rasti tinkamą kelią.

Kai pasisakau viešai, man dažnai užduodamas dar vienas klausimas: „Ar turite kokių gerų patarimų, kuriais norėtumėte su mumis pasidalyti?“ Taip, turiu. Jį gavau iš nuovokiosios savo anytos vestuvių dieną. „Kiekvienoje sėkmingoje santuokoje, – patarė ji, – praverčia kartais pabūti kurčiai.“ Rūpestingai sekiau šiuo patarimu – ir ne tik namie penkiasdešimt šešerius neprilygstamos santuokos metus. Vadovavausi juo ir kiekvienoje darbovietėje, įskaitant ir JAV Aukščiausiąjį Teismą. Nuskambėjus neapgalvotam ar nemaloniam žodžiui, geriausia jo neišgiršti. Pykčiu ar susierzinimu persmelkta reakcija nepadės nieko įtikinti.

Man taip pat labai pravertė uošvio patarimai, kuriais jis pasidalijo per mano karjeros pertrauką 1954–1956 m., kai mano vyras Marty'is vykdė savo pareigą JAV kariuomenei ir kaip artilerininkas tarnavo Fort Sile, Oklahomoje. Besibaigiant 1954 m. gydytojai patvirtino, kad esu nėščia. Nekantriai laukėme 1955 m. liepos, kai jau būsime trise, tačiau aš nerimavau dėl studijų Teisės mokykloje, kurias kitąmet turėjau pradėti jau su priežiūros reikalaujančiu naujagimiu. Uošvis man patarė: „Ruth, jei nenori imtis studijų Teisės mokykloje, turi kuo puikiausią priežastį šio įsipareigojimo atsisakyti. Jei taip nuspręsi, niekieno nuomonė apie tave nepablogės. Tačiau jei iš tiesų nori mokytis teisės, nuvysi jaudulį šalin ir rasi būdą suderinti vaiko priežiūrą ir studijas.“ Taip mudu su Marty'iu ir padarėme: tomis dienon-

mis, kai vykdavo paskaitas, nuo 8 iki 16 val. vaiką prižiūrėdavo auklė. Dar daugelį kartų kilus sunkumams prisimindavau uošvio išmintį, negaišdavau laiko tuščiai nervindamasi ir rasdavau būdą atlikti tai, ką atlikti man atrodė svarbu.

Kai mano vaikai buvo maži, žodžių junginys „balansavimas tarp darbo ir asmeninio gyvenimo“ dar buvo visai negirdėtas, tačiau jis taikliai apibūdina tai, kaip aš planavau savo laiką. Nė neabejoju, kad mano sėkmę Teisės mokykloje nemenkai nulėmė mažylė Jane. Iki ketvirtos valandos popiet aš lankydavau paskaitas ir stropiai mokydavausi, o vėlesnis metas priklausė Jane: leisdavome jį parke, žaisdamos kvailus žaidimus ir dainuodamos linksmas daineles, skaitydavau jai knygas su paveikslėliais ir A. A. Milne'o eilėraščius, maudydavau ir valgydindavau ją. Paguldžiusi Jane miegoti, grįždavau prie teisės vadovėlių atšviežinta galva. Kiekviena mano gyvenimo dalis suteikdavo užuovėją nuo kitos ir sustiprindavo suvokimą, kas iš tiesų svarbu: vien į teisės studijas susitelkę mano bendramoksliai to stokojo.

Gyvenime man teko kiek daugiau nei krislelis laimės, tačiau niekas nė iš tolo neprilygsta mano santuokai su Martinu D. Ginsburgu. Visi man žinomi žodžiai per silpni mano itin protingam, gyvybingam ir meile švytėjusiam vyrui apibūdinti. Dviejuose į šią knygą įtrauktuose tekstuose jis pats prabilo už save*. Perskaitykite juos ir suprasite, koks ypatingas žmogus jis buvo. Mums susituokus, jis netruko suprasti, kad maisto ruošą nėra stiprioji mano vieta. Dideliam mūsų skaniai pavalgyti mėgstančių vaikų džiaugsmui (nuo 1965 m., kai gimė sūnus Jamesas, jau buvome keturiese), Marty'is virtuvę pavertė savo

* Žr. „Mėgstamiausia Marty'io Ginsburgo tema“, p. 56, ir „Kaip Dešimtosios apygardos apeliacinis teismas parūpino mano žmonai puikų darbą“, p. 183.

karalyste ir tapo aukščiausio lygio kulinaru, kuriuo džiaugėmės namie, skolindavome jį draugams ir netgi Teismui*.

Marty'is labai man padėjo dalyvaudamas sūnaus gimime, pirmasis skaitė ir vertino mano straipsnių, kalbų bei ataskaitų juodraščius, o dviejų ilgų kovų su vėžiu metu nuolat buvo šalia manęs – tiek ligoninėje, tiek už jos ribų. Neišduosiu jokios paslapties pasakydama, jog jei ne jis, nebūčiau užsitarnavusi vietos JAV Aukščiausiąjame Teisme. 1993 m. paskyrus mane į Aukščiausiąjį Teismą, tuometis Baltųjų rūmų patarėjo pavaduotojas Ronas Klainas pasakė: „Privalau tvirtai ir viešai pasakyti, jog nors Ruth Bader Ginsburg bet kuriuo atveju turėtų būti buvusi išrinkta į Aukščiausiąjį Teismą, ji nebūtų buvusi išrinkta į jį, jei jos vyras nebūtų padaręs visko, ką padarė to siekdamas.“[†] Tas „viskas“ apėmė ir besąlygišką mano gimtosios valstijos senatoriaus Danielio Patricko Moynihano paramą, ir daugelio su mano nuveiktais darbais gerai susipažinusių akademinės teisės žinovų bei praktikuojančių teisininkų pagalba užtikrinimą[‡].

Ne kartą esu sakiusi, kad pareigos, kurias užimu jau daugiau nei dvidešimt trejus metus, yra geriausias ir didžiausias pasiaukojimo reikalaujantis darbas, kokį tik kur nors galėtų gauti teisėjas[§]. Svarbiausia Teismo pareiga – užtaisyti federalinės teisės spragas ir žengti ten, kur išsiskiria kitų teismų nuomonės apie tai, ko reikalauja aktualūs federaliniai įstatymai. Kadangi Teismas daž-

* Norėdami pagerbti Marty'io atminimą, praėjus metams po jo mirties Marthos-Ann Alito vadovaujami mano kolegų sutuoktiniai parengė ir išleido jo receptų rinkinį *Chef Supreme*, Washington, DC: Supreme Court Historical Society, 2011.

† Mary Hartnett interviu su Ronu Klainu 2007 m. lapkričio 30 d. Asmeninis autorės archyvas.

‡ Apie paties Marty'io išpūdžius galite pasiskaityti straipsnyje „Some Reflections on Imperfection“, *Arizona State Law Journal*, Nr. 39, 2007, p. 949.

§ Žr. „Aukščiausiojo Teismo darbo įpročiai“, p. 277.